

Ο ποδηλάτης και η ολλανδική πρεσβεία στο Βερολίνο

Μανώλης Ηλιάκης
MA Architecture & Spatial Culture
email:iliakis@lycos.com

Η ολλανδική πρεσβεία που βρίσκεται στην πόλη του Βερολίνου, έργο του ονομαστού Ολλανδού αρχιτέκτονα Rem Koolhaas αποτελεί εξαίρεση στην τυπική εφαρμογή του πολεοδομικού κανονισμού και επιβεβαίωση των απόψεων του αρχιτέκτονα ότι μπορούν να χτιστούν κτίρια στο Βερολίνο, τα οποία θα σχεδιάζονται με τη λογική της κριτικής ανασύνθεσης της παράδοσης.

Στην τελευταία επίσκεψή μου στο Βερολίνο, ήμουν μάρτυρας ενός σχεδόν “αστείου” περιστατικού: Περιπατώντας σ’ έναν κεντρικό δρόμο κοντά στην Potsdamer Platz παρατήρησα δύο τροχονόμους να είναι κρυμμένοι πίσω από ένα δέντρο, δίπλα σε ποδηλατόδρομο και να φωνάζουν σ’ έναν ποδηλάτη, ο οποίος παρά λίγο να παραβίαζε το κόκκινο φανάρι (των ποδηλατών): “Εεεε, τι πας να κάνεις βλάκα”. Κρυμμένοι όπως ήταν, έμοιαζαν να είναι η φωνή της συνείδησης και ο ποδηλάτης σταματώντας απότομα εκφώνησε με απορία: “Μα ποιος είναι, πού είστε;” Στη συνέχεια εμφανίστηκαν και εξήγησαν στον μεσήλικα ποδηλάτη πόσο επικίνδυνο ήταν αυτό που πήγε να κάνει και ίσως τον υποχρέωσαν να πληρώσει κάποιο πρόστιμο.

Η αίσθηση αυτού του γεγονότος συνδέθηκε στο μυαλό μου με την εικόνα της Ολλανδικής Πρεσβείας που είχα επισκεφθεί λίγες ώρες πριν. Η “απόπειρα παρανομίας” του ποδηλάτη έμοιαζε με τη διαφορετική αντίληψη σχεδιασμού του κτιρίου ανάμεσα στο αυστηρό μέτωπο των παράπλευρων βερολινέζικων κτιρίων.

Το 1991, όταν το Βερολίνο έγινε η πρωτεύουσα της ενωμένης Γερμανίας, η ολλανδική πρεσβεία μετακόμισε στους επάνω ορόφους του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Ολλανδίας. Το ολλανδικό κράτος είχε αποφασίσει από τότε, να χτίσει ένα κτίριο, το οποίο θα συμβόλιζε τις καλές σχέσεις των δύο χωρών.

Το 1997, ο Koolhaas κέρδισε με τους συνεργάτες του γραφείου του (Office for Metropolitan Architecture - OMA) τον διαγωνισμό για τον σχεδιασμό της ολλανδικής πρεσβείας στο Βερολίνο. Στις αρχές του 90’ ο αρχιτέκτονας είχε εγκαταλείψει την πόλη με οργή, όταν ως μέλος της επιτροπής για την αναδιαμόρφωση της πλατείας Potsdamer (Potsdamer Platz), θα έπρεπε να σεβαστεί τον συντηρητικό -κατά τη γνώμη του- πολεοδομικό κανονισμό, που υπαγόρευε τη συνέχιση του αστικού ιστού με τον σχεδιασμό οικοδομικών τετραγώνων με αυστηρό κανάβο στις προσόψεις. Η ολλανδική πρεσβεία αποτελεί εξαίρεση του κανονισμού και επιβεβαίωση των απόψεων του αρχιτέκτονα ότι μπορούν να χτιστούν κτίρια στο Βερολίνο, τα οποία θα σχεδιάζονται με τη λογική της κριτικής ανασύνθεσης της παράδοσης.

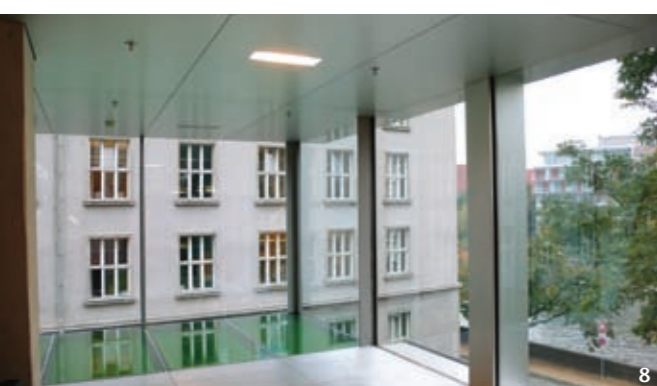
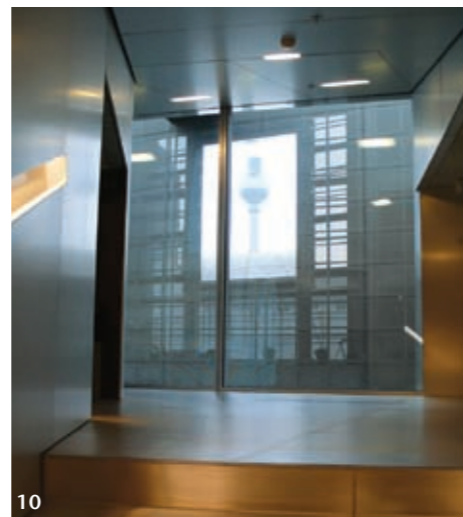
Ο Koolhaas, με το έργο του αυτό, διακριτικά μετέδωσε το μήνυμά του, όπως θα ταίριαζε σ’ ένα κτίριο το οποίο σχετίζεται με τη διπλωματία. Σχημάτισε έναν κύβο από γυαλί και αλουμίνιο και μια άτρακτο σε σχήμα “L” στις όχθες του ποταμού Spree. Ο όγκος σε σχήμα “L” έχει μια ενιαία όψη από διάτρητη λαμαρίνα και περιέχει ξενώνες και ηλεκτρομηχανολογικό εξοπλισμό. Τοποθετώντας τον “όγκο L” στα όρια του οικοπέδου, ώστε να γει-

τίζουν ανάμεσά τους έναν ετερογενή και ταυτόχρονα αρμονικό χώρο με το τοπίο της πόλης (Εικ. 2). Το ίδιο, σε μεγαλύτερη κλίμακα, συμβαίνει και στις πρεσβείες των σκανδιναβικών χωρών. Αυτός ο ακάλυπτος χώρος σε σχήμα “L”, ενοποιείται με την πόλη και δεν σχηματίζει την κλειστή εσωτερική αυλή των τυπικών οικοδομικών

νιάζει με τα διπλανά κτίρια είναι νόμιμος όσον αφορά τον πολεοδομικό κανονισμό και ταυτόχρονα, με μια καλλιτεχνική χειρονομία, απελευθερώνει τον κυρίως όγκο της πρεσβείας από το συνεχές οικοδομικό σύστημα της πόλης. Η αρχιτεκτονική εδώ αποκτά ένα δικό της περιεχόμενο και προβάλλεται ως ένα αυτόνομο “κτισμένο τοπίο” (Εικ. 1). Το σύνολο των δύο κτιρίων, τα οποία ενώνονται με γέφυρες, σχημα-

τιζονται ανάμεσά τους έναν ετερογενή και ταυτόχρονα αρμονικό χώρο με το τοπίο της πόλης (Εικ. 2). Το ίδιο, σε μεγαλύτερη κλίμακα, συμβαίνει και στις πρεσβείες των σκανδιναβικών χωρών. Αυτός ο ακάλυπτος χώρος σε σχήμα “L”, ενοποιείται με την πόλη και δεν σχηματίζει την κλειστή εσωτερική αυλή των τυπικών οικοδομικών

νουν οι σύνεδροι για τις διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών. Οι εσωτερικοί χώροι μοιάζουν αρχικά ψυχροί και απόμακροι. “Διπλωματικά” ο αρχιτέκτονας επέλεξε αυτή την αίσθηση, διότι σε μια διάλεξη του είχε μιλήσει για ωμό ρεαλισμό στον τομέα των διεθνών σχέσεων στην Ευρώπη. Τα ανοίγματα που υπάρχουν σε διάφορα σημεία στους εσωτερικούς χώρους, πάντα κλεισμένα με τζάμι, αυξάνουν τη θεατρικότητα και τονίζουν τη σύνθετη γεωμετρία της σύνθεσης. Υπάρχει μια εντύπωση συνεχούς ροής μεταξύ όλων των χώρων αλλά και αυτονομίας. Τα δωμάτια μοιάζουν με συγκοινωνούντα δοχεία που η δυναμική τους συνεχώς αλλάζει με τη μετακίνηση των εργαζομένων και των επι-

σκεπών (Εικ. 12). Τα έπιπλα των γραφείων σχεδιάστηκαν ειδικά για την πρεσβεία από Ολλανδούς βιομηχανικούς σχεδιαστές (Εικ. 13,14). Ένα σημείο που ξεκινάει σε όλο αυτό το “ψυχρό” τοπίο, το οποίο αδιαμφισβήτητα έχει φοβερό ενδιαφέρον και θα μπορούσε να είναι ελκυστικό σε μια μεγάλη μερίδα επισκεπτών, είναι μια γλάστρα που έχει τοποθετηθεί πάνω σε κάποια σκαλοπάτια (τμήμα της ελικοειδούς πορείας). Την παρέμβαση αυτή την έχουν κάνει οι εργαζόμενοι της πρεσβείας, διότι αν κατά λάθος ανέβει κανείς από εκείνο το σημείο της σκάλας υπάρχει ο κίνδυνος να χτυπήσει το κεφάλι του στο τμήμα του ταβανιού που αναπτύσσεται σ’ εκείνο το σημείο. Στο εντέκατο επίπεδο υπάρχει μια καντίνα και

εστιατόριο για τους εργαζόμενους, όπου κατά τους καλοκαιρινούς μήνες μπορεί να ανοίξει η οροφή και να δημιουργηθεί ένα αίθριο (Εικ. 15). Η ζωή που περιέχει το κτίριο κάποιες στιγμές αποκαλύπτεται στην πόλη και άλλες προστατεύεται με διάφορους χειρισμούς. Υπάρχουν αρκετοί χώροι που υποχωρούν προς το εσωτερικό της πρεσβείας, με αποτέλεσμα να μην είναι άμεσα ορατοί από το δρόμο, αλλά μπορούν να αεριζονται και να φωτίζονται. Ειδικά σχεδιασμένες κουρτίνες δίνουν τη δυνατότητα να αποκοιπέ η διαφάνεια των μεγάλων υαλοπετασμάτων. Από την απέναντι όχθη μπορεί να δει κανείς τον πύργο της Alexanderplatz, ο οποίος μοιάζει να ξεπηδάει μέσα από την ανα-

ότι η Ολλανδία είναι μια χώρα με ειρηνικό παρελθόν και απλόχερα επιτρέπει τη βίαιη ιστορία της πόλης να εισέλθει στο κτίριο. Η διαδρομή στον ακάλυπτο μας προετοιμάζει για τον εσωτερικό δρόμο που “ξετυλίγεται” στο εσωτερικό του κύβου. Στο κεντρικό κτίριο αναπτύσσεται μια ελικοειδής σπείρα, η οποία περιλαμβάνει τμήματα από ράμπες και κλίμακες. Ξεκινάει από το ισόγειο και καταλήγει στο δώμα μοιάζει με φλοιό κυκλικά καθαρισμένου μίλλου, τμήματα του οποίου φανερώνονται στις όψεις. Στα σημεία αυτά αποκαλύπτεται η κίνηση των υπαλλήλων στην πόλη και οι εργαζόμενοι μπορούν να έρχονται σε επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον, μέσω της μετακίνησής τους στον εσωτερικό χώρο. Έτσι επιτυγχάνεται άλλη μια σύνδεση της πόλης με την πρεσβεία (Εικ. 4,5). Στη διαδρομή των 200 μ., σε αυτόν τον εσωτερικό δρόμο που θυμίζει σοκάκια σε παραδοσιακό μεσογειακό οικισμό, εναλ-

λάσσονται εικόνες, τόσο από την εσωτερική δομή του κτιρίου, όσο και από το εξωτερικό περιβάλλον. Ένα μέρος της πορείας αυτής πραγματοποιείται σ’ έναν γυάλινο διάδρομο που προεξέχει από την ανατολική πλευρά του κύβου. Σ’ αυτόν έχει χρησιμοποιηθεί για πάτωμα ένα πράσινο γυαλί και κοιτώντας κανείς προς τα κάτω βλέπει το πεζοδρόμιο (Εικ. 6,7,8,9). Αυτή η οπτική ενοποίηση των δύο επιπέδων, αποτελεί την πιο σημαντική βιωματική εμπειρία στο κτίριο, όσον αφορά τη συνδιαλλαγή με το εξωτερικό περιβάλλον. Με τη διαδρομή αυτή, ο επισκέπτης ανακαλύπτει την πόλη, μέσα από μια άλλη ματιά. Σε ένα άλλο σημείο της πορείας, με τον σχεδιασμό μιας οπής στο κτίριο σε σχήμα “L”, καθάρεται η ασπρόμαυρη σφαίρα του πύργου της τηλεόρασης στην Alexanderplatz. Ο πύργος είναι ένα σημείο αναφοράς - ορόσημο (landmark) για την πόλη του Βερολίνου και συνδέεται με την ιστορία του ανατο-

λικού Βερολίνου (Εικ. 10). Η ελικοειδής σπείρα συνδέει τα 11 διαφορετικά επίπεδα που βρίσκονται σε διαφορετικές στάθμες. Έτσι εξηγείται γιατί σ’ ένα κτίριο μόλις 27 μ. ύψους υπάρχουν τόσα επίπεδα. Σε μια τυπική περίπτωση ανάπτυξης ορόφων κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατον. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχουν μικρές αποστάσεις μεταξύ των επιπέδων, με αποτέλεσμα να υπάρχει οπτική επαφή μεταξύ των διαφορετικών τομέων, όπου επιθυμείται. Με τη συγκεκριμένη δομή στις όψεις, δεν μπορεί να ξεχωρίσει κανείς τους ορόφους, όπως θα γινόταν σ’ ένα κλασικό πολυώροφο κτίριο. Στη δυτική πλευρά του κύβου αιωρείται ένας σκούρος παραλληλεπίπεδος όγκος επενδυμένος με γυαλί (Εικ. 11). Εκεί έχει διαμορφωθεί μια αίθουσα συσκέψεων που μπορεί να λειτουργήσει και ως χώρος εστίασης. Η αίσθηση αιώρησης του χώρου μπορεί να έρθει σε αντιδιαστολή με τη βαρύτητα των αποφάσεων που παίρ-

16

δίπλωση της “ελικοειδούς σπείρας” στο τμήμα του κύβου. Εξάλλου σύμφωνα με τον κανονισμό της πόλης, δεν επιτρέπεται η παρεμπόδιση της θέας προς αυτόν με το χτίσιμο ψηλών κτιρίων στην ευρύτερη περιοχή (Εικ. 16).

Στην είσοδο του από την πλευρά της κάθετης προς το ποτάμι οδού (Klosterstrasse), εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της νύχτας και κάθε τρία τέταρτα της ώρας, τα χρώματα της ολλανδικής σημαίας ανακλώμενα στην τεχνητή ομίχλη που δημιουργείται τοπικά (Εικ. 17).

Την εγκατάσταση αυτή σκέφτηκε και υλοποίησε ο καλλιτέχνης Stanislaw Lewkowicz, ειδικά για το κτίριο. Αυτή η μαγική εικόνα μέσα στη νύχτα, με τα χρώματα του λευκού, του μπλε και του πορτοκαλί, κατευθύνει το βλέμμα μας προς το Βερολίνο του 21ου αι. Το ίδιο το κτίριο είναι μια κατάθεση του αρχιτέκτονα για το Βερολίνο του 21ου αι.: είναι μπροστά από την εποχή του και ξένο προς το συντηρητικό όνειρο κάποιων Βερολινέζων.

Τα έργα τέχνης μέσα στο κτίριο, επιλέχθηκαν από το υπουργείο εξωτερικών της Ολλανδίας και είναι αφιερωμένα στους

κατοίκους των Κάτω Χωρών.

Πρόκειται για φωτογραφίες Ολλανδών καλλιτεχνών με εξαίρεση τα πορτρέτα της Βασίλισσας Βεατρίκης με τίτλο “Reigning Queens” του Andy Warhol που βρίσκονται στο Foyer (Εικ. 18,14).

Οι ηλεκτρομηχανολογικές και υδραυλικές εγκαταστάσεις περνούν μέσα από τις κοινές μπλε πλάκες και τους τοίχους που σχηματίζονται από ντουλάπια. Διπλοί τοίχοι, εκτός από τη μόνωση που παρέχουν, χρησιμοποιούνται και για την απαγωγή του θερμού αέρα.

Στο τελευταίο επίπεδο είναι σχεδιασμένα μικρά στενόμακρα παράθυρα τα οποία μπορούν να ανοίξουν εύκολα όταν συσσωρευτεί μεγάλη μάζα θερμού αέρα ή όταν θα πρέπει να αεριστεί ο χώρος (Εικ. 19). Τα πατώματα είναι εφοδιασμένα με ένα σύστημα ψύξης και θέρμανσης και η ροή του αέρα γίνεται με φυσικό τρόπο. Διπλά θερμομονωτικά τζάμια έχουν τοποθετηθεί σε όλες τα πετάσματα των εξωτερικών όψεων. Με ηλεκτρονικά μέσα εξοικονομείται ενέργεια και έγινε προσπάθεια η κατασκευή να είναι όσο το δυνατόν πιο φιλική στο περιβάλλον. Κάποια από τα υλι-

15

κά που χρησιμοποιήθηκαν, είναι το εμφανές σκυρόδεμα, το αλουμίνιο, το γυαλί σε διάφορες αποχρώσεις, τα ξύλα Zebrano και Coraίνα, και για το πάτωμα αυτοεπιεδούμενες χυτές εποξειδικές ρητίνες, ξύλο και τραβερτίνη.

Η πυκνότητα και πολυπλοκότητα του κτιρίου, μας θυμίζει φανταστικές εξπρεσιονιστικές πόλεις, στις οποίες κυριαρχεί το απρόβλεπτο και η αντίθεση.

Στο βιβλίο Delirious New York, ο αρχιτέκτονας περιγράφει τους ουρανοξύστες της Νέας Υόρκης ως μικρές αυτόνομες πόλεις μέσα στον αυστηρό κάναβο του Manhattan. Το κτίριο της ολλανδικής πρεσβείας λειτουργεί παρόμοια στον αυστηρό ιστό του Βερολίνου.

Αυτό το έργο του Rem Koolhaas και του OMA είναι μια γροθιά για το κλίμα που επικρατεί ειδικά αυτή τη στιγμή στο Βερολίνο, λόγω της απόφασης να γκρεμιστεί το πρώην κοινοβούλιο του Ανατολικού Βερολίνου (Palast der Republik) και στη θέση του να ξαναχτιστεί το “νέο - μπαρόκ” παλάτι. Στη συγκεκριμένη πρόταση γίνεται μια επανερμηνεία της παράδοσης, χωρίς βέβαια να οδηγεί στην κατάργησή της. Η

σειρά μίμηση τυπολογιών και ρυθμολογιών από το παρελθόν δεν σημαίνει απαραίτητα αγάπη προς την παράδοση, αλλά νοσταλγία για ένα παρελθόν που ούτως ή άλλως δεν μπορεί να ικανοποιήσει ανάγκες του παρόντος. Το κτίριο, αυτό έχει αποσπασεί το βραβείο αρχιτεκτονικής Berlin 2003 αλλά και το βραβείο Mies van der Rohe (Mies van der Rohe Award 2005).

Εάν κάνω έναν γενικότερο απολογισμό για την εμπειρία που μπορεί να έχει ένας επισκέπτης στο κτίριο, στη μνήμη μου έρχεται πάλι η εικόνα του ποδηλάτη. Ενώ φαινομενικά υπάρχει η ελευθερία μετακίνησης σ’ έναν τέλειο ποδηλατόδρομο, ταυτόχρονα ελοχεύει ένας κίνδυνος καταστολής ή απαγόρευσης από “κρυφούς τροχονόμους”.

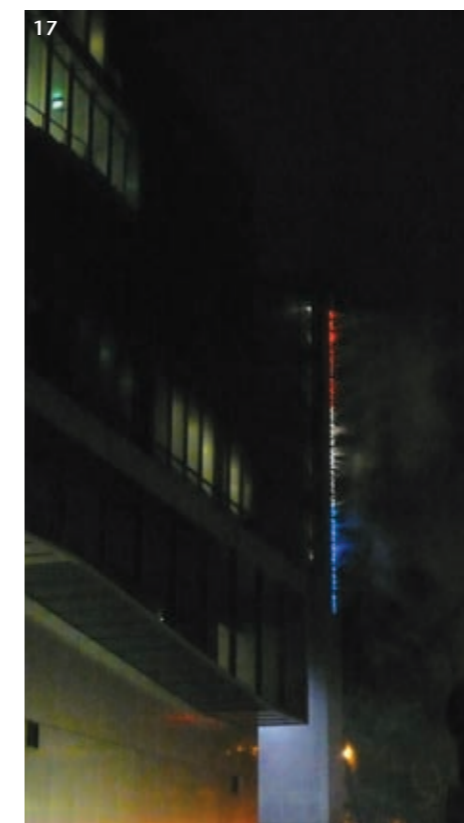
Το ίδιο και στο κτίριο της πρεσβείας: η αρχική πρόθεση του αρχιτέκτονα, ο ακάλυπτος χώρος του κτιρίου να είναι ανοιχτός προς το κοινό, φαίνεται να μην ισχύει καθώς εάν κάποιος προσπαθήσει να εισέλθει στο χώρο, ο φύλακας θα τον ρωτήσει τι θέλει. Πρέπει κανείς να ζητήσει την άδεια του φύλακα προκειμένου να επισκεφτεί τον ακάλυπτο χώρο.

*Οι φωτογραφίες του άρθρου είναι του Μανώλη Ηλιάκη

“Ευχαριστώ την ολλανδική πρεσβεία για την άδεια που μου παραχώρησε να φωτογραφίσω τους εσωτερικούς χώρους”.

18

17

19

Ο Rem Koolhaas γεννήθηκε στις 17 Νοεμβρίου του 1944 στο Ρότερνταμ της Ολλανδίας.

Σπούδασε αρχικά στην ολλανδική Ακαδημία Κινηματογραφίας, και στη συνέχεια εργάστηκε ως δημοσιογράφος για το Haagse Post πριν αρχίσει το 1968 να σπουδάζει αρχιτεκτονική στο Λονδίνο, από όπου αποφοίτησε το 1972.

Κατόπιν συνέχισε τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο Cornell της Νέας Υόρκης. Ο Koolhaas είναι ιδρυτικό μέλος του γραφείου για τη μητροπολιτική αρχιτεκτονική (Office for Metropolitan Architecture), ή αλλιώς OMA/AMO.

Είναι επίσης θεωρητικός της Αρχιτεκτονικής αλλά και καθηγητής στην πράξη της αρχιτεκτονικής και του αστικού σχεδίου στο πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ των ΗΠΑ.

Είναι ένας ανταποκριτής, ένας “καταγραφείς των πάντων” όπως θέλει να αποκαλεί τον εαυτό του.